

Wskazania Komisji Charytatywnej Episkopatu Polski

303 Zebranie Plenarne Konferencji Episkopatu Polski (Warszawa 1-2 III 2000) przyjęło do wiadomości sugestię Rady Prawnej Episkopatu, aby wypracowany w środowisku diecezjalnych dyrektorów CARITAS projekt instrukcji KEP "O parafialnych zespołach CARITAS" (zaakceptowany przez Komisję Charytatywną KEP 3 XII 1999) mógł być wydany przez poszczególnych biskupów diecezjalnych jako: "Wskazania duszpasterskie dla parafialnych zespołów CARITAS". W tej formie zastąpi on "Instrukcję Konferencji Episkopatu Polski o pracy charytatywnej w parafiach" z 1986 roku.

Wskazania duszpasterskie dla Parafialnych Zespołów CARITAS

I. Wstęp

1. Jezus głosił Ewangelię o królestwie Bożym nie tylko słowem, lecz także czynami miłości (Mat 4, 23-24). I chociaż królestwo Jego nie jest z tego świata (J 18, 36), to jednak los doczesny człowieka nie był Mu obcy. Jezus nie tylko sam "przeszedł dobrze czyniąc i uzdrawiając wszystkich" (Dz. 10, 38), ale czynów miłości domagał się od swoich naśladowców. Faryzeuszom wyrzucał, że nie pamiętają o sprawiedliwości i miłosierdziu (Mat 23, 23), od bogatego młodzieńca zażądał, by rozdał swoje dobra ubogim (Efk 18, 22), a bogaczowi z przypowieści zarzucił brak zainteresowania losem ubogiego Łazarza (Efk 16, 19-31). Do posługi potrzebującym zaprawiał Jezus również uczniów, których posyłał, aby uzdrawiali chorych, wskrzeszali umarłych, oczyszczali trędowatych i wyrzucali złe duchy. Kiedy zaś prosili Go, aby odprawił zgłodniały tłum w celu zakupu żywności, zaprotestował mówiąc: "wy dajcie im jeść" (Efk 9, 13). Uwrażliwianiu na ludzką biedę i wychowaniu do stałej troski o ubogich służył specjalny fundusz, z którego apostołowie udzielali pomocy biednym (J 13, 29). Prawdziwą lekcję poglądową miłości służebnej dał im Jezus w czasie Ostatniej Wieczerzy, przepasując swoje biodra i umywając im nogi (J 13, 5). Przed swoim odejściem do Ojca jeszcze raz zlecił uczniom czyny miłości, którym nadał rangę znaku przynależności do Niego: "Po tym wszyscy poznają, żeście uczniami moimi, jeśli się będziecie wzajemnie miłowali" (J 13, 35). Po zesłaniu Ducha Świętego założony przez Jezusa Kościół z nową mocą głosił królestwo Boże słowem, uobecniał je w liturgii i potwierdzał czynami miłości. Przejawem troski o potrzebujących w pierwszych gminach chrześcijańskich były agapy (Dz. 2, 46), posługa diakonów (Dz. 6, 1-6), diakonis (Rz. 16, 1-2; 1 Tm 3, 11) i wdów (1 Tm 5, 9-16) oraz kolekty dla głodujących w Jerozolimie (Dz. 11, 27-30; 2 Kor 8-9).
2. Chociaż współczesna parafia znacznie różni się od gminy jerozolimskiej, to jednak jest ona wezwana do budowania wspólnoty miłości na wzór tamtej (Dz. 2, 42-47). Parafia tylko w ścisłej łączności z diecezją urzeczywistnia Kościół (BDB. 30). Jedność parafii z Kościołem lokalnym i powszechnym zapewnia proboszcz, który reprezentuje biskupa jako najwyższego pasterza Kościoła partykularnego (KL. 42). Obok aspektu instytucjonalnego parafia posiada wymiar wspólnotowy i jest miejscem zjednoczenia wierzących z Chrystusem, w Duchu Świętym w drodze do domu Ojca. Dlatego miłość, będąca naturalnym sposobem egzystencji Trójcy Przenajświętszej, której przykład pozostawił swoim uczniom Jezus i którą rozlewa w sercach naszych Duch Święty (Rz. 5, 15), powinna być urzeczywistniana przez wszystkich parafian. Miłość decyduje o przeniknięciu wspólnot chrześcijańskich duchem Ewangelii, a do jej podstawowych przejawów należy posługa charytatywna.
3. Posługa charytatywna przynależy do funkcji pasterskiej Kościoła, a jej podmiotem są wszyscy należący do Kościoła. Pierwszym odpowiedzialnym za realizację posługi charytatywnej w parafii jest proboszcz i współpracujący z nim kapłani, których trosce Kościół powierza "biednych, cierpiących, samotnych, wygnańców oraz przeżywających szczególne trudności" (KK. 529, par. 2, por. MDK 6). Działalność charytatywna jest także istotnym wymiarem apostołstwa ludzi świeckich, gdyż jest zwyczajną, powszechną i bezpośrednią formą przepojenia duchem chrześcijańskim porządku doczesnego (DA 2; Chil. 41).

4. Chrześcijanie spełniają obowiązek posługi charytatywnej zarówno w sposób indywidualny, jak i wspólnotowy (por. Jan Paweł II, *Dives in misericordia* 13, Instrukcja 2). Ze względu na drugi sposób w każdej parafii powinna działać specjalna grupa osób, której zadaniem jest niesienie adekwatnej do potrzeb i fachowo zorganizowanej pomocy charytatywnej. W roku 1986 została zatwierdzona "Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o pracy charytatywnej w parafiach", mówiąca o powołaniu, zadaniach i działalności Parafialnego Zespołu Charytatywnego, która przyczyniła się do odnowy działalności charytatywnej Kościoła w Polsce. Biorąc pod uwagę nowe uwarunkowania społeczno-ustrojowe oraz regulacje prawne dotyczące stosunku Państwa do Kościoła w naszej Ojczyźnie, reaktywowanie CARITAS Polskiej i CARITAS diecezjalnych a także nowe doświadczenia w pracy charytatywnej w parafiach postanawiam, aby spoczywający na proboszczu, duszpasterzach i wiernych niezbywalny obowiązek niesienia pomocy potrzebującym we wspólnocie parafialnej był kontynuowany przez Parafialny Zespół CARITAS, zwany dalej Zespołem. Praca Zespołu nie zwalnia ogółu wiernych a także innych grup i wspólnot działających w parafii z obowiązku świadczenia miłosierdzia, lecz je jedynie usprawnia, koordynuje i uzupełnia.

II. Powołanie Parafialnego Zespołu CARITAS

5. Proboszcz powinien powołać Zespół w swojej parafii, przedstawiając go do zatwierdzenia przez CARITAS diecezjalną. "Kieruje się przy tym dostrzeżonymi u parafian charyzmatami o ukierunkowaniu charytatywnym, ich możliwościami osobowymi, zdrowotnymi i czasowymi, ich gotowością do podjęcia służby oraz żywotnym zjednoczeniem z Chrystusem przez intensywne życie eucharystyczne" (Instrukcja 4). Do współpracy z Zespołem mogą być zaproszeni chrześcijanie innych wyznań a nawet niechrześcijanie (por. KK. 13-16).
6. Proboszcz z urzędu jest przewodniczącym Zespołu i odpowiada za niego przed biskupem diecezjalnym. Proboszcz powołuje i odwołuje bezpośrednio kierującego Zespołem, troszczy się także o formację charytatywną członków Zespołu. Kierujący Zespołem prowadzi jego bieżącą działalność, stosownie do potrzeb i warunków lokalnych (por. Instrukcja 5).
7. Szczegółowe przepisy odnoszące się do powołania Zespołu, roli proboszcza i przełożonego, podziału parafii na rejony charytatywne, tworzenia sekcji charytatywnych, pracy wolontariuszy i zatrudniania osób oraz inne określają uregulowania diecezjalne i statut Zespołu, zatwierdzony przez biskupa diecezjalnego.

III. Zadania Parafialnego Zespołu CARITAS

8. Zadania Zespołu, zdefiniowane w Instrukcji z roku 1986, nic nie straciły na swojej aktualności w dniu dzisiejszym, chociaż ich realizacja wymaga często innych sposobów działania. Są to:
 - animowanie wspólnoty parafialnej i ludzi dobrej woli z jej terenu do czynnej miłości;
 - pełne i stałe rozpoznawanie potrzeb i możliwości świadczenia pomocy;
 - organizowanie pomocy w obrębie parafii i poza jej granicami (por. Instrukcja 6).
9. Zespół animuje wspólnotę parafialną poprzez:
 - organizowanie nabożeństw pobudzających do praktykowania czynnej miłości;
 - czynne włączanie się w katechezę o tematyce charytatywnej (np w okresie Adwentu, Wielkiego Postu, Tygodnia Miłosierdzia);
 - charytatywną inspirację wspólnot działających na terenie parafii i podejmowanie z nimi wspólnych zadań charytatywnych;
 - przygotowywanie i szerzenie informacji o pracy charytatywnej w parafii, także we współpracy z lokalnymi środkami społecznej komunikacji.

10. Zespół rozpoznaje potrzeby i możliwości świadczenia pomocy poprzez:

- wyszukiwanie grup i osób potrzebujących na terenie parafii i rozeznawanie możliwości przyjsia im z pomocą. Wskazane jest podejmowanie współpracy w tym zakresie przede wszystkim z duszpasterzami, grupami parafialnymi, lokalną administracją i organizacjami pozarządowymi;
- pozyskiwanie na swoim terenie środków finansowych i rzeczowych na realizację pomocy, np kolekty, aukcje, bale dobroczynne, loterie i inne.

11. Zespół organizuje pracę na terenie parafii poprzez:

- organizowanie pomocy doraźnej i długofalowej, aż do usamodzielnienia się osoby potrzebującej;
- tworzenie i prowadzenie lokalnych placówek charytatywno-opiekuńczych i leczniczych.

12. Pomoc świadczona przez Zespół winna obejmować tych, którzy znajdują się w trudnym położeniu materialnym, zdrowotnym lub duchowym. Są nimi w szczególności:

- rodziny wielodzietne i niepełne, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży;
- seniorzy;
- chorzy;
- niepełnosprawni;
- bezrobotni;
- bezdomni;
- emigranci i uchodźcy;
- osoby dotknięte patologiami społecznymi i ich rodziny;
- ofiary klęsk żywiołowych;
- osoby pozbawione wolności i ich rodziny.

13. Zespół, opierając się na osobowości prawnej parafii lub CARITAS diecezjalnej, może tworzyć i prowadzić placówki charytatywno-opiekuńcze i lecznicze, a w szczególności:

- placówki żywieniowe;
- świetlice socjoterapeutyczne dla dzieci i młodzieży;
- kluby seniora;
- ośrodki dziennego pobytu;
- punkty wydawania odzieży i artykułów spożywczych;
- ochronki i przedszkola;
- placówki kolonijne;
- placówki w zakresie ochrony macierzyństwa;
- mieszkania zastępcze;
- poradnie prawne;
- inne placówki obejmujące grupy ludzi wymienione w pkt 12, w zależności od lokalnych potrzeb.

14. Zespół uczestniczy w ponadparafialnych projektach pomocy poprzez:

- włączanie się w projekty regionalne, krajowe i międzynarodowe CARITAS diecezjalnej i CARITAS Polskiej;
- podejmowanie ponadparafialnych inicjatyw pomocy samodzielnie oraz w łączności z Zespołami sąsiednich parafii lub dekanatu.

IV. Główne zasady działania Parafialnego Zespołu CARITAS

15. Zespół nieustannie uświadamia sobie, że jego posługa wypływa z objawionej przez Ojca w Jezusie miłości miłosiernej rozlanej "w sercach naszych przez Ducha Świętego" (Rz. 5, 5; por. Posługa 7). Zespół dostrzega w każdym potrzebującym człowieku Chrystusa i uświadamia sobie, że pomagając mu pomaga samemu Chrystusowi. Przyzywa również działanie Ducha Świętego, Ducha Rady i Umiejętności, aby właściwie rozpoznawać przyczyny ludzkiej biedy i eliminować jej skutki.
16. Posługa charytatywna winna obejmować wszystkich ludzi słabych i pokrzywdzonych, którzy w najbliższym otoczeniu nie znajdują żadnej pomocy materialnej i duchowej, bądź pomoc ta jest niewystarczająca. Pomoc ta winna być niesiona na terenie parafii, niezależnie od ich wyznania czy narodowości a także poglądów politycznych. Dotyczy to również ponadparafialnych projektów pomocy (por. Posługa 51).
17. Posługa charytatywna winna być podejmowana w ścisłej współpracy z CARITAS diecezjalną i miejscowymi duszpasterzami a także we współpracy z grupami parafialnymi, braćmi innych Kościołów chrześcijańskich, lokalną administracją, agendami pomocy społecznej i innymi podmiotami niosącymi pomoc w danym środowisku (por. Posługa 54-55). We współpracy należy pamiętać o zachowaniu własnej tożsamości i duchowości chrześcijańskiej.
18. Dewizą działania Zespołu winna być "pomoc dla samopomocy", aktywizująca ludzi do odkrycia prawdziwej wartości, wyzwolenia od uzależnienia i stanie się samowystarczalnym (DA 8). Dlatego też Zespół w miarę swoich możliwości winien zwrócić uwagę nie tylko na skutki ludzkiej biedy lecz także na jej przyczyny. Będzie w ten sposób realizował "opcję preferencyjną Kościoła na rzecz ubogich", starając się ich "nie pozostawiać na marginesie życia, lecz wprowadzać ich do centrum życia Kościoła oraz całego społeczeństwa" (Dives in misericordia 14; por. Posługa 56-58). Należy więc nieustannie wybierać takie formy działania, które niosą pomoc ludziom z ich udziałem, zachęcają ich do aktywnego współdziałania na rzecz zmiany swej sytuacji życiowej, aż do maksymalnego usamodzielnienia się. Zespół zobligowany jest tutaj do ciągłego rewidowania swych ofert pomocy i przystosowania ich do zmieniających się potrzeb.
19. Zespół powinien być partnerem i obrońcą pokrzywdzonych, wsłuchując się w ich potrzeby i życzenia, wspierając ich w obronie należnych im praw, szczególnie prawa do świadczeń socjalnych, do pracy, do uczestnictwa w życiu publicznym. Trzeba, aby działania Zespołu prowadziły do eliminacji dyskryminacji osób, rodzin lub całych grup. Zespół w oparciu o naukę i przykład Jezusa Chrystusa przejmuje współodpowiedzialność za rozwijanie takich struktur życia społecznego, które najskuteczniej chronią słabych i gwarantują wszystkim równy dostęp do dobra wspólnego. Kształtuje w tym względzie opinię publiczną i czuje się współodpowiedzialny za rozwój sprawiedliwości i solidarności społecznej.

V. Pozyskiwanie i rozliczanie środków materialnych

20. Środki materialne do prowadzenia działalności charytatywnej Zespół czerpie z wielu źródeł w zależności od miejscowego zwyczaju i potrzeb.
21. Przy pozyskiwaniu środków, szczególnie ze źródeł zewnętrznych, zachowuje roztropność i umiar odpowiedni dla chrześcijańskiego i katolickiego charakteru niesionej pomocy.
22. Środkami uzyskiwanymi ze źródeł zewnętrznych są w szczególności:
 - darowizny pieniężne i w naturze od osób fizycznych i prawnych;
 - spadki, zapisy, ofiary krajowe i zagraniczne;
 - dochody ze zbiórek publicznych;
 - dotacje państwowe i samorządowe;
 - wynagrodzenie za wykonywanie usług charytatywno-opiekuńczych w ramach umów z innymi podmiotami.

23. Środkami uzyskiwanymi z własnych źródeł i własną pracą są w szczególności następujące dochody:
- z kolekt przeprowadzonych w parafii w dniach wyznaczonych przez biskupa diecezjalnego lub proboszcza;
 - z ofiar zbieranych zgodnie ze zwyczajem w diecezji;
 - z imprez i festynów parafialnych, dekanalnych lub diecezjalnych;
 - ze skarbonki św. Antoniego i skarbonki jałmużny wielkopostnej;
 - z działalności gospodarczej;
 - z dofinansowania od CARITAS diecezjalnej;
 - z innych funduszy diecezjalnych i parafialnych.
24. Zespół dokumentuje swoją działalność przez prowadzenie odpowiedniej dokumentacji księgowej, stosownie do obowiązujących przepisów prawa. Dokumentacja powinna określać wszystkie źródła przychodów i wszystkie wydatki Zespołu.
25. Prawo wglądu do dokumentacji księgowej przysługuje kierownictwu Zespołu, odnośnym władzom oraz ofiarodawcom.
26. Zespół ma obowiązek sporządzania corocznego sprawozdania z działalności finansowej. Sprawozdanie niniejsze jest upowszechnione wśród wspólnoty parafialnej w sposób zwyczajowy dla tego typu ogłoszeń. Sprawozdanie jest dostępne dla wszystkich zainteresowanych. Szczegółowe przepisy ustalane są przez władze diecezjalną.

VI. Formacja charytatywna

28. Proboszcz zobowiązany jest do troski o prawidłową formację charytatywną, odpowiadając za nią przed biskupem diecezjalnym i współpracując z CARITAS diecezjalną. Formacja ta odnosi się do wszystkich parafian a także do poszczególnych grup działających na jej terenie ze szczególnym uwzględnieniem Zespołu, który realizuje program ustalony przez CARITAS Polską i CARITAS diecezjalną.
29. Wspólnota parafialna jest miejscem wychowania postaw otwartości i wrażliwości na potrzeby bliźnich oraz odwagi i dynamizmu w realizacji różnorodnych dzieł miłosierdzia chrześcijańskiego. Wyzwalaniu tych postaw służy stała formacja charytatywna parafian urzeczywistniana poprzez głoszenie słowa Bożego, sprawowanie sakramentów oraz świadectwo życia ewangelicznego. Szczególnego znaczenia w tej formacji nabiera uczestnictwo w Tygodniu Miłosierdzia, Niedzieli Miłosierdzia Bożego oraz świętach i wspomnieniach liturgicznych patronów posługi na rzecz bliźniego. Skuteczną formą wychowania do miłości czynnej jest angażowanie dorosłych, młodzieży i dzieci w konkretne działania charytatywne. W tej pracy formacyjnej proboszcza i jego współpracowników powinni skutecznie wspierać członkowie Zespołu.
30. Sobór Watykański II uczy, że ludzie świeccy powinni być odpowiednio przygotowani do zadań apostołskich, którym się poświęcają (DA 29; 32). Zewnętrznemu posłannictwu winna zatem towarzyszyć stała wewnętrzna praca Zespołu nad pogłębieniem życia duchowego jego członków. Posługa charytatywna wymaga od tych, którzy ją świadczą, wielkodusznego poświęcenia się dla innych, ofiarności, duchowo pojętego ubóstwa, pokory a nade wszystko autentycznego zjednoczenia z Chrystusem. Wolontariusze charytatywni powinni posiadać takie cnoty społeczne jak: "uczciwość, poczucie sprawiedliwości, szczerść, uprzejmość, siłę ducha", a ich wzorem winna być Najświętsza Maryja Panna, "która w czasie życia ziemskiego, podobnego do innych, pełnego trosk rodzinnych i pracy, jednoczyła się zawsze najściślej ze swoim Synem i współuczestniczyła w całym szczególnie sposób w dziele Zbawiciela" (DA 4).
31. Stały charakter formacji Zespołu wymaga regularnych, przynajmniej comiesięcznych spotkań z duszpasterzem, które mają na uwadze formację religijno-ascetyczną, metodyczno-fachową oraz sprawy organizacyjne. Część pierwszą wypełnia Msza św. z homilią, nabożeństwo, konferencja ascetyczna lub wspólne rozważanie słowa Bożego. W części drugiej może mieć miejsce referat z

dziedziny teologii, psychologii, katolickiej nauki społecznej, prawa, pielęgniarstwa, itp. po referacie powinien być czas na dyskusję, zmierzającą do wyciągnięcia wniosków i do sformułowania postulatów praktycznych. Ostatnią część spotkania Zespołu wypełnia omówienie spraw bieżących i organizacyjnych, zwłaszcza nowych problemów i planowanych w najbliższym czasie działań charytatywnych. Wobec konieczności szybkich działań, np organizacji pomocy ofiarom katastrof i klęsk żywiołowych może zostać zwołane nadzwyczajne zebranie Zespołu.

32. Formację charytatywną prowadzoną w parafii uzupełnia CARITAS diecezjalna poprzez organizowanie cyklicznych szkoleń oraz specjalistycznych rekolekcji i dni skupienia, zarówno dla wolontariuszy z Zespołów jak i pracowników placówek CARITAS. CARITAS diecezjalna powinna być otwarta na pomoc w formacji charytatywnej pracowników, wolontariuszy i członków instytucji kościelnych, grup i wspólnot a także służyć pomocą w dobrowolnej formacji pracowników niekościelnych instytucji i zakładów opieki społecznej oraz wolontariuszy z innych niż CARITAS organizacji niosących pomoc potrzebującym.

bp Jacek Jezierski
Przewodniczący Komisji Charytatywnej KEP
Olsztyn, 18. maja 2000r.

Instrukcja = Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o pracy charytatywnej w parafiach, 1986.

Posługa = Posługa Charytatywna Kościoła: dokument II Polskiego Synodu Plenarnego [tekst nieoficjalny, zob. Kurier Synodalny 2(59)99].